

MİLLÎ MÜCADELE'DE ISPARTALI RUMLAR

Yard. Doç. Dr. Hasan BABACAN*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Harbi'nden yenik çıkarak Mondros Mütarekesi'ni imzalamasının ardından ülke genelinde olası işgallere karşı millî örgütler kurulmaya başlanmıştır. Bunlardan birisi de Isparta'da kurulan Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'dir. Cemiyet, Yunanlıların İzmir'e çıkmasının haber alınması üzerine derhal faaliyetlere başlamıştır. Bu arada Isparta'da yaşayan yerli Rumlardan bir kısmı da çeşitli yollar ve metotlarla gizlice Yunan Hükûmeti veya işgal kuvvetleri komutanlıklarıyla haberleşmeye başladılar. Bunların yaptıkları yazışmalar bir şekilde ele geçirilince, Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri, Millî Mücadele'nin bu bölgedeki cephesinin oluşturulması bağlamında yerli Rumlara karşı şiddetli tedbirler almaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler

Isparta Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Hafız İbrahim Demiralay, Isparta, Rumlar, Kuva-yi Milliye.

---

* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

THE GREEKS FROM ISPARTA IN NATIONAL STRUGELE**ABSTRACT**

After the Ottoman State defeated in the World War I had signed the Mondros Treaty, national organisations started to be formed country-wide against possible occupations. One of them is Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti organised in Isparta. The Cemiyet immediately began its activities upon the information of the Greek occupation of İzmir. In the meantime, the Greeks living in Isparta were in secret communication with the Greek Government and army. As their letters were taken hold, members of Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti started to take strict precautions against the Greeks living in Isparta.

Key Words

Isparta Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Hafız İbrahim Demiralay, Isparta, Greeks, Kuva-yı Milliye.

Mondros Mütarekesinin ardından yurdun hemen hemen her yerinde millî teşekküller oluşturulmaya başlanmıştı. Bu çerçevede Isparta'da da çeşitli cemiyetler kurulmuştur. Bunlardan ilki Tahirpaşazade Hâfız İbrahim'in kurduğu Cemiyeti İlmiye'dir¹. İkincisi ise Akkaşzade Süleyman Turgut'un başkanlığını yaptığı Gençler Yükselme Cemiyeti'dir². Cemiyet-i İlmiye, aynı zamanda "Isparta Millî Müdâfaa-i Vataniye Heyeti" idi ve daha sonra bu teşekkül, "Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" olarak varlığını sürdürecektir.

Isparta'daki bu millî oluşumlar, Yunanlılar tarafından işgali üzerine ilk tepkiyi 11 Haziran 1919'da Hükûmet Konağı önündeki meydana 15000 kişinin katıldığı büyük bir miting düzenleyerek göstermiştir. Mitingde alınan kararlar İtilâf Devletleri mümessillerine ve Paris Barış Konferansına telgrafla bildirildi³. Ayrıca, 20 Haziran 1919'da Isparta'da bir miting daha düzenlenerek, Isparta halkının işgaller karşısındaki tutumu, 21 Haziran 1919 tarihli bir beyanname ile kamuoyuna duyurulmuştur⁴.

Düzenlenen mitingler ve çekilen protesto telgrafları, Isparta Millî Müdafaa-i Vataniye Hey'eti adına yapıyordu ve Tahirpaşazade Hafız İbrahim imzasını taşıyordu. Bu cemiyetin daha sonra, Isparta Sancağındaki bütün Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerini çatısı altına topladığını, hatta Burdur'da da bir şube açtığını ve Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı ile faaliyetlerini sürdürdüğünü görmekteyiz.

Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 7-8 Temmuz 1919 tarihlerinde düzenlenen Birinci Nazilli Kongresi'ne Müderris Eski Müftü Hacı Hüsnü (Özdamar) ile birlikte Uçkurcuzâde Ali Efendi'yi temsilci olarak göndererek, Nazilli Heyet-i Merkeziyesi ile irtibat kurmuş, dolayısıyla Batı Cephe-

¹ "...Mütarekeyi müteakip terhîsen Isparta'ya döndüğümde her ihtimale karşı elimde bir kuvvet buldurmak, aynı zamanda halkı toplu bir halde tutmak için bir Cemiyet-i İlmiye kurmuş idik. Beni de reis yaptılar. Merkezimiz Orta Cami havalisinde vakithane idi.....Bizim Cemiyet-i İlmiyemizin İstanbul Cemiyet-i Müderris'in ile alakası olmayıp müstakildir.", Bayram Kodaman-Hasan Babacan, **Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı ve Isparta'da Millî Mücadele İle İlgili Belgeler**, Isparta, 1998, s.20.

² Turgut Akkaş, "İbrahim Demiralay", **Ün**, Sayı: 61, Nisan 1939, s.859.

³ Nuri Köstüklü, "Millî Mücadele'de Isparta", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 1, (Isparta, 1995), s. 223; Ayrıca bkz. Bayram Kodaman-Hasan Babacan, **Aynı eser**, s. 21-22; Böcüzade Süleyman Sami, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, s.342.

⁴ Bayram Kodaman-Hasan Babacan, **Aynı eser**, s. 21-23.

siyle ilk temasını sağlanmış oluyordu⁵. Ağustos 1919 tarihinden itibaren de teşkilat yapısını ve üyeliklerini yenileyerek Heyet-i Temsiliye'ye bağlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürdü. Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin aldığı ilk karar itibariyle (20 Eylül 335 (1919)) Sivas'ta toplanan genel kongrenin kararlarına bağlılığı görülmektedir⁶.

Eylül 1919 başlarından itibaren ilçe teşkilatlarıyla yaptığı yazışmalar da da Alaşehir Kongresinin 7. maddesine atıfta bulunularak, Sivas Kongresi kararları gereği Isparta ve havalisinin Alaşehir'deki Millî teşkilatlanmaya dahil olduğu, dolayısıyla Aydın ve Havalisinin gerek asker ve gerek elbise vesair ihtiyaçlarının bu kararlar doğrultusunda karşılanacağı vurgulanıyordu⁷.

Bütün Isparta ve Batı Anadolu'da yaşayan Müslüman Türk ahali düşman işgaline karşı canıyla malıyla varını yoğunu ortaya koyarak mücadele ederken, yüzyıllardır birlikte yaşadıkları gayrimüslim komşuları özellikle de Batı Anadolu'daki Rumlar, Yunanlıların İzmir'e çıkıp doğuya doğru ilerlemelerinden cesaretlenerek, Türk devleti ve milleti aleyhine tutum ve davranışlarda bulunmaya başladılar. Bu davranışları bazen işgal kuvvetlerine tercümanlık, onlar adına ajanlık, Türk halkının ve kuvvetleri hakkında her türlü bilgi ve belgeyi sağlama bazen da işgalciler lehine propagandalar yapma şeklinde tezahür ediyordu. Kısacası bu tür davranışlarla Türk halkının moralini bozuyor, aynı zamanda Yunanlıların işgalini kolaylaştırıyorlar veya işgale zemin hazırlıyorlardı⁸.

Bu çerçevede, Yunan işgallerine karşı Isparta'da duyulan tepki ve girilen protesto hareketleri üzerine, Ispartalı bazı Rumların derhal harekete geçerek Yunan işgal kuvvetleri lehine faaliyetlere başladıkları görülür. Çalışmamızın esasını teşkil eden bu olaylardan ilki; Isparta Rumlarının ileri gelenlerinden Kara Yorgi ve Ali Ulvi'nin faaliyetleridir. Ali Ulvi Boşnak

⁵ Bayram Kodaman-Hasan Babacan, **Aynı eser**, s. 32.

⁶ "Heyetimize Sivas'da müteşekkil kongre-i 'umûmiyenin mukarrerâtına teb'an re'y hakkı ile zevât-ı âtiye intihâb edilmiş ve bugünden itibaren ifâ-yı vazifeye (Isparta Hey'et-i Millîyesi) mübâşeret eylemiştir.", Hasan Babacan, "Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Faaliyetleri ve Yazışmalarına Dair Bir Defter", **Askeri Tarih Bülteni**, Sayı: 46, Şubat 1999, s. 172.

⁷ Bayram Kodaman-Hasan Babacan, **Aynı eser**, s. 150, 195-196.

⁸ Nuri Köstüklü, **Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları**, Ankara 1999, s. 169.

asıllı olup daha önceleri Isparta'da müdde-i umumilik(savcılık) yapmış ve daha sonra İzmir'e yerleşerek avukatlık yapmaya başlamıştı. Yine Isparta'lı önemli tüccarlardan olup İzmir'le ticari ilişkileri dolayısıyla daha sonra İzmir'de Büyük Vezirhan'da halı ticaretiyle meşgul bir kimse idi. Bu iki şahıs, Yunan işgalinin ve ilerleyişinin başlamasının ardından, Haziran 1919 başlarında Yunan Hükümeti tarafından Isparta ve civarına tayin edildiler. Bunların maksatları, Isparta ve havalisinin Yunanistan'a ilhakı ve halktan Yunan askerlerinin buralara girmesi talebini içeren imza toplamak idi⁹. Bunlar önce İzmir'den Denizli'ye gelmişler, orada mutasarrıf Faik Bey'den (daha sonra Tekirdağ Mebusu) yüz bulamayınca Isparta'ya gelmişlerdir. Önceleri ne maksatla geldikleri anlaşılmadığından ihtiyatla karşılanmış, Cemiyetin gençlerinden Uçkurcuzâde Ali Efendi İzmir'de bunların ihanet amacıyla Isparta'ya geldiklerini öğrenince peşlerine düşerek Isparta'ya gelmiş ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti lideri Hafız İbrahim'i durumdan haberdar etmiştir. Cemiyet, gerçek niyetleri anlaşılan bunları gizlice takip ettiği sırada bu iki şahıs, Isparta'lı bazı ileri gelenlerle Darbazoğlu Hakkı'nın evinde toplantı yapıyor ve Yunanlılar ve işgaller lehine onları iknaya çalışıyordu¹⁰. Orada bulunan pek çok kimse anlattıklarını hoş görmemişler, aralarında münakaşalar olmuş ve toplantı dağılmıştı.

Toplantı ve konuşulanların ayrıntılarından haberdar olan Hafız İbrahim olanları bir türlü hazmedemiyor bu iki şahsın şehirden uzaklaştırılması için kesin tedbir almak istiyordu. En çok zoruna giden de Boşnak Ali Ulvi'nin ihanetiydi. Hafız İbrahim anılarında bu olayı şöyle aktarmaktadır: “*Hadi-seyi derhal kulağıma ulaştırdılar. Tehevürümden sabaha kadar çarşafı tura ettim -uyuyamadım- erkenden vakit hâneye gelerek arkadaşlarla konuştuk. Kara Yorgi; her tarafı hain olabilir. İslâm ismini ve kisvesini taşıyan Boşnak Ali Ulvi'yi affedemezdik. Evvelâ onu yere vurmak için tedbir ve bahâne aradık.*”

⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH.KMS.), Dosya No: 53-1, Gömlek No: 51, Lef: 1-4.

¹⁰ “...Sohbet esnasında işgallerden bahsolmuş İtalya, Yunan hükümetlerinin hangisi daha ehven olduğu ileri sürülmüş mevcut casusular söze başlamış. İtalya'nın nüfusu çok azıdır Yunan'ın ise arazisi bol nüfusu az olduğuna halkın daha ziyade refah göreceği iddia edilmiş, neticede: Yunan işgalinin tercih ve kabulü için memlekettten mazbata verilmesi der-miyân edilmiştir.”, Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 27-28.

Sonunda, Ali Ulvi'nin Ramazan ayı olmasına rağmen bir Rum tüccarın mağazasında oruç yediği haberi alınınca derhal kendisine;

“Isparta’da Ali Ulvi Efendi’ye: Müslümanlığa yakışmayan ahvâle cüret ve halk arasında aleni nakzı sıyâmınız hepimizin teessürünü mucip olmuştur. Sizi bu hal ile aramızda görmekten duyduğumuz nefreti alenî iblâğî vazife biliriz. Haziran sene 335 Ramazan.

Isparta Cemiyeti İlmiye Reisi Tahir Paşazâde İbrahim”

şeklinde bir protesto gönderilmişti. Protestoyu alan Ali Ulvi korkudan titremeye başlamış ve ertesi gün Mutasarrıf Talat Bey tarafından bu iki şahıs tutuklanarak on kişilik süvari jandarmasıyla Akşehir tarafından Isparta’dan sınır dışı edilmişlerdir¹¹.

Yine bu arada, 1919 Haziranı başlarından itibaren Burdur ve Isparta’dan yerli Rum gençleri, görünüşte seyahat etmek maksadıyla akın akın İzmir’e gitmeye başladılar. İzmir’e giden bu Rum gençleri, gönüllü olarak Yunan ordu ve yerli Rumların kurduğu çetelere katılıyorlardı. Bu durumun fark edilmesi üzerine Rum gençlerinin serbestçe seyahat etmeleri yasaklanmış olmasına rağmen, Rumların çeşitli yollardan İzmir’e akınları devam ediyordu. 7 Haziranda posta treniyle Keçiborlu havalisinden 200’e yakın Rum genci İzmir’e hareket etmişti. Isparta’daki bazı Rum gençlerinin ve Rum tüccarlarının çoğunluğunun her hafta İtalyan otomobilleriyle Antalya’ya oradan da İzmir’e gittikleri ve Yunan ordusuna katıldıkları, bu hareketleriyle bir taraftan da İzmir’in Rum nüfusunu çoğaltmak niyetinde oldukları Isparta polis makamlarınca bildirilmekteydi¹².

Yunan işgalinden aldığı cesaret ve şımarıklıkla Isparta Rumlarının yaptığı taşkınlığa bir örnek de şu şekilde cereyan etmiştir. Bir gün Hafız İbrahim, Pekmez Pazarında Hacı Rüştü Efendi’nin mağazasında arkadaşlarıyla otururken, zamanında babasının ticaret ortaklarından, aile dostları sayılan Batçioğlu Haralambos ve Panayot isminde iki Rum yanlarına gelerek Isparta’da Millî Mücadele’nin önderliğini yapan Hafız İbrahim’e: *“Senin tutuşun yol yanlıştır. Türkiye bir daha dirilemez. Yarın Yunan geldiğinde biz*

¹¹ İzmir’in Türk ordusu tarafından geri alınması sırasında Kara Yorgi ve bazı papazlar halk tarafından parçalanmıştır. Bayram Kodaman-Hasan Babacan, **Aynı eser**, s. 28.

¹² Nuri Köstüklü, **Aynı eser**, s. 168-169.

senin hayatını, servetini muhafaza edemeyiz” şeklinde azarlayıcı bir hitapta bulunmuşlardı. Hafız İbrahim de bu iki Rum’a; “-*Yunan buraya gelemez maazallah gelirse sizler onu göremezsiniz”* cevabını vermişti. Dost bildikleri Rumların bu davranışından etkilenen Hafız İbrahim Hatıratında; “*Gerçi korkumuz yoktu. Lakin bu memleketin ekmeğini yemiş, suyunu içmiş kimselerin bu kadar açık ihânetine çok müteessir oldum. Halâsımızı, başımıza bir sahib-i halk olunmasını ulu Tanrımdan yalvardım.*” şeklindeki ifadeyle serzenişte bulunuyordu¹³. Millî Mücadele’nin kazanılmasından sonra bazı yerli Rumlar gibi bu iki Rum da sınır dışı edilirken; “*Bizi mukaddes Türk sancağından ayırıp mülevves Yunun bayrağına bürümeyiniz”* şeklinde yalvararak Hafız İbrahim’den yardım dilemişlerdi¹⁴.

Yukarıda bahsettiğimiz Kara Yorgi gibi, Ispartalı zengin ve İzmir’le ticari bağlantıları olan başka yerli Rumlar da vardı. Bunlar sanki Yunanlıların eli kolu gibi idiler. En azılıları, Kara Yorgi, Kahyaoğlu Minya, Doktor Alaminyon, Eczacı Brekiye idiler. Bunlardan Minya’nın Latan isminde bir oğlu vardı ve Isparta’da Yunanlılar adına casusluk yapıyor, gizli teşkilatlarının da komite başı idi. Bir gün, Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin posta sansürü, İzmir’e giden mektupları incelerken, Latan’ın avcı kıyafetiyle silahlı fotoğrafını ele geçirmişti. Fotoğraf masum görünüyordu ama başta Hafız İbrahim olmak üzere Cemiyet ileri gelenleri bundan büyük manalar çıkarmışlardı. Hafız İbrahim anılarında çıkarılan bu anlamı şöyle açıklıyordu: “*Biz Rumlar burada müsellâhız taarruza geçiniz, Isparta’yı işgal ediniz.*” Bunun üzerine Hafız İbrahim, bütün Rum mahallesinin ve adı geçen Rumların özellikle de Latan’ın evinin gözetim altında tutulmasını yoğunlaştırmış bölgedeki gözcü sayısını arttırmıştı. Milislerine ayrı bir emirle, bulduklarında Latan’ı öldürmeleri emrini vermişti. Ancak bir gece sıkıştırılan Latan, kendisini sipere atıp kurtulmuş ve kaçmayı başarmıştı. O hengamede seken bir kurşunla ihtiyar bir Rum kadın ölmüştür¹⁵.

¹³ Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 33; Nuri Köstüklü, *Aynı eser*, s. 168.

¹⁴ “...Mebuslukla Ankara’ya gittim. Üç sene sonra da elhamd zaferimizi kazanarak vaktiyle beni muâhaze eden bu iki Rum, emsalleriyle hudut haricine sevk oluyorlar. Ve benden istimdât ediyorlar.

Telgrafları. [Bizi mukaddes Türk sancağından ayırıp mülevves Yunan bayrağına bürümeyiniz?] beni himaye edemeyeceğini vaktiyle açık söyleyen bu bedbahtların haline bakınız ? İbret-i ilâhiye böyle zuhur eder?!” Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 33-34.

¹⁵ Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 55-56.

Kuva-i Milliye'nin Yunanlılara karşı yaptığı mücadelenin desteklenmesi bakımından Isparta önemli bir konumda idi. Bu yüzden cephe gerisinin güvenli olması önemli idi. Cemiyetin sansür görevlileri, Isparta'dan çıkan postaların yanı sıra ticari malları da kontrol ederlerdi. Ticari mallar genellikle Kerim Paşa Hanı'nda kontrol edilir, sakıncalı bir durum görülmezse şehirden çıkışına izin verilirdi. Bu kadar sansüre rağmen Rumlar İzmir ile haberleşmek için her yolu deniyorlardı.

Tahminen, 1920 yılı Ocak ayı sonlarında (20 Ocak 1920)¹⁶, Rum halıcılarından Kahramanoğlu Damiyanos¹⁷, bir balya halıyı sansür ettirmeden İzmir'e kaçırmak istemiş, balyanın yüklendiği araba tesadüfen telefon direğine çarparak kırılmış, halı balyası da düşmüştü. Kerim Paşa Hanı'na getirilen halı balyası kalabalık huzurunda açılmış, kaçırılmak istenen altı balya halının içerisinde bir de Antalya yoluyla İzmir'e ulaştırılmak istenen mektup bulunmuştu. Cemiyet tercümanı Enver Efendi'ye okutulan mektupta:

“Mehmed Efe bura geldi. Ahâliden zorla para toplamakda, gönderilen asker firâr ediyor. Her gün adamlarımız ahâliye fitil veriyor. Ateş alev alıyor kavlar nerede kaldı. Yüz elli daneyiz hazır fitil bekliyoruz. Mehmed ile (Demirci) Ali'nin (Yörük) arası pek fena! Havfından(korkusundan) bura gelmiştir. Latan hükümetle uyuşturdu. Üç yüz liraya mal olması ne zarar verir...Daha gelmedi. Anahtarı bu hafta gönderiniz.”

Bu şekildeki ibarelerde, Isparta Rumlarınca Yunanlılara, yapılan bazı gizli faaliyetlerle ve Demirci Efe ile ilgili bazı bilgiler veriliyordu¹⁸.

Mektup, o sırada Isparta'da bulunan Demirci Mehmet Efe'ye verilince, Efenin özellikle *“Latan hükümetle uyuşturdu”* sözünü görünce kafası karışmış, bunun ne anlama geldiğini anlamak için Mutasarrıf Talat Beyi ve bazı ileri gelenleri yanına çağırarak olayı anlamaya çalışıyordu. Çünkü Latan Hükümetle anlaşlı sözünün muhatabı Mutasarrıf Talat Bey idi ve Demirci ondan şüpheleniyordu. Bu hadise üzerine, Rumlardan 30 kadar şüpheli şa-

¹⁶ BOA, DH.KMS., 53-4/29/2. 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Beyden Dahiliye Nezaretine yazılan arıza.

¹⁷ Hafız İbrahim bu ismi anılarında Kahramanoğlu Yordonaki olarak vermektedir. Bkz. Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 57.

¹⁸ 26 Ocak 1920 tarihli Burdur kalem şifresi ile durum Ankara'da Mustafa Kemal'e rapor edilmiştir. Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 57-58; Ayrıca Osmanlı Devleti Dahiliye Nezareti de konudan haberdar edilmişti. BOA, DH.KMS., 53-4/29/1-4.

hıs tutuklanmıştı. Hatta Efe, Mutaf Hamit Ağaya tutuklananların idam edilmesi için gerekli ipleri getirme görevini vermişti. Hafız İbrahim'in araya girmesiyle tutuklulardan bir kısmı serbest bırakıldı. Suçu sabit bulunan Damıyanos, Demirci Efe'nin kızanları tarafından öldürüldü. Hafız İbrahim anılarında bu olayı şöyle anlatır.

“Enver Bey mektubu olduğu gibi (tercüme ederek) bana haber vermeden Demirci'ye götürüyor. Meali anlaşılınca Mehmet Efe küplere biniyor. [Latan hükümetle uyuşdu] cümlesi zihnini bulandırıyor. Hepimizi telaşa düşürdü. Talat Bey'i ve bazı zevâtı celb ediyor. Rumlardan otuz kadar şüpheli eşhası da dâirenin bodrum katına hapsediyor. İdamları için de Mutaf Hamit Ağa'ya kâfi miktar ip getiriyor. Balya sahibi Kahramanoğlu Yordanki kapı önünde diz çökmüş, ölümünü bekliyor. Haber aldım. Acele aşığıya indim. Merdiven önüne geldiğimde iki efenin kalın sopaları arasında Yordan yalvarıyor. Benden şefâ'at umuyor. İki vurmada canını çıkardılar. Demirci'nin yanına girdiğimde -gözleri çanağından çıkmış, kabına sığamıyordu. Hükümet erkânı korku içinde memhû tabiri tekzip ve tevîl ile uğraşıyordu. Rumlar da ölüme hazırlanıyordu. Hepsi ölsünler. Yeter ki memleket sağ olsun! Lâkin Mehmet Efe'yi bilirim. Gözlerini kan bürürse önü alınmaz efelik kanununda idam olanların her şeyleri mübah ve yağma lazımdır. Bu sırada memleket yanlışlıkla zarar ve ızdarâba uğrayacaktır. İsbetsizliğe ve civârımızdaki düşmanlara fırsat vermiş olacağız. Bunları bir lahzada zihnimden geçirdim vehâmetinden ürktüm. Kimse de söz söylemek kudret ve cesareti kalmadığından vazife Nazım Bey'le ikimize düşüyordu. Nazım Bey'e sokuldum. Aman çare arayalım dedim. Demirci'ye yaklaştık. [Latan hükümetle uyuşdu, üç yüz liraya mâl oldu.] Ne demektir? Talat Bey ve arkadaşlarını sıkıştırıyordu. Bu mühim işin fevkalâde salâhiyetli mahkeme ile cezalandırılmasına Efe'yi iknâ ettik.”

Tutuklanan Rumların bazıları serbest bırakılırken bazıları da derhal hâpishaneye sevk edildiler. Bu olay üzerine, 21 Ocak 1920'de, Isparta'daki bütün Rum evleri, kilise ve okulları arama yapılmasına karar verilmiş, bu yolda planlar yapılarak şehirdeki bütün Rum mahalleleri ablukaya alınmış, iki gün boyunca aralıksız ve istisnasız aranmıştı¹⁹.

¹⁹ Nuri Köstüklü, *Aynı Eser*, s. 173; Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Aynı eser*, s. 58-59.

“Mektup Meselesi” olarak bilinen ve Ankara’da Mustafa Kemal’e ve İstanbul hükümetine kadar devletin bütün yüksek makamlarına intikal eden bu Rum casusluk faaliyeti, adalet önüne çıkarılmış ve suçlular cezalandırılmıştır²⁰.

Hemen hemen bütün Yunan işgali altındaki ve işgali düşünülen yörelerdeki Rum ahali gibi Isparta’daki yerli Rumlar da Yunanlılar lehine faaliyetlerde bulunmuşlardı. Ancak cepheden uzaklığı ve cephenin her türlü ikliminin yapıldığı yer olması bakımından Isparta’da güvenlik üst seviyede idi. Öyle ki Denizli’nin işgali tehlikesi karşısında şehirdeki Rum ahalinin Isparta’ya sürgün edilmesi bile bu güven ve emniyetin göstergesiydi. Bu bakımdan, Ispartalı bazı yerli Rumlar şehirdeki Millî Mücadele aleyhindeki faaliyetlerinde bu güvenli ortamı ve asıl önemlisi, Millî meselelere duyarlı şehir halkını ve Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini göz ardı etmişlerdi. Bunun sonucunda da amaçlarına ulaşamamışlar, zaferin kazanılmasından sonra da büyük bir bölümü Isparta’yı terk etmişler, bir bölümü de Mübadele Yasasıyla Yunanistan’a gönderilmişlerdir.

---

²⁰ BOA, DH.KMS., 53-4/29/1-4; Nuri Köstüklü, *Aynı Eser*, s. 173.